

Oud en nieuw in één. De vredesbeweging als atypische nieuwe sociale beweging

PATRICK STOUTHUYSEN

Vakgroep Politieke Wetenschappen – Vrije Universiteit Brussel

1. INLEIDING

De geschiedenis van de hedendaagse vredesbeweging loopt niet helemaal gelijk met die van de andere nieuwe sociale bewegingen. Vooreerst omdat de vredesbeweging haar wortels in een ander tijdvak vindt. Ook omdat het milieu waarin die vredesbeweging ontstaat – en voor het grootste deel van haar tijd toe beperkt blijft – niet vergelijkbaar is met dat van bijvoorbeeld de ecologische of de derdewereldbeweging. Bovendien omdat de dynamiek van de vredesbeweging door heel andere mobilisatiecycli wordt gekenmerkt. Ook nog omdat de verhouding tussen de "oude sociale bewegingen" en de verschillende vredesorganisaties heel eigen kenmerken heeft. In deze bijdrage wordt in kort bestek de geschiedenis van de naoorlogse vredesbeweging geanalyseerd in relatie tot de oude sociale bewegingen.¹ Het historische hoogtepunt van de vredesbeweging – de "rakettenbetogingen" van de late jaren zeventig en vroege jaren tachtig – wordt verklaard vanuit de merkwaardige wisselwerking tussen oud en nieuw.²

2. DE VREDESBEWEGING IN DE JAREN VIJFTIG

Na de Tweede Wereldoorlog startten in België een reeks vredesorganisaties als afdelingen van internationale bewegingen. Vooreerst waren dat de Belgi-

¹ In deze tekst wordt in hoofdzaak gebruik gemaakt van eerder gepubliceerd materiaal; de belangrijkste bronnen zijn: Van Lierde (1964), Jansen (1984), Coppieters (1988), De Deken (1988), Stouthuysen (1985; 1991; 1992), Vandeweyer (1992), en Walgrave (1994). Cijfers betreffende deelname aan betogingen en andere manifestaties steunen op: Smits (1984; 1995); Ulens (1994).

² Deze tekst steunt op een aantal eerdere publicaties: Stouthuysen (1992; 1995; 1997).

sche secties van de "International Fellowship of Reconciliation" (IFOR) en de "War Resisters' International" (WRI). Beide Internationales opteeden voor een radicaal pacifisme: de IFOR vanuit een (in hoofdzaak protestants) christelijke inspiratie, de WRI vanuit een humanistisch en links-libertair perspectief. De Belgische afdelingen van deze organisaties ("Internationale van Oorlogstegenstanders", IOT, in Vlaanderen; "Mouvement International de la Réconciliation-Internationale des Résistants à la Guerre", MIR-IRG, in Wallonië) voerden voornamelijk campagne voor een wettelijk statuut voor de gewetensbezwaarden. In deze principieel-pacifistische sfeer situeerden zich verder een reeks kleine tot zeer kleine organisaties, die samen over niet meer dan een paar honderd aanhangers beschikten, voor het grootste deel in Franstalig België. De principiële pacifisten begaven zich niet op het terrein van de politiek. Meestal beperkten hun activiteiten zich tot het publiceren en op kleine schaal verspreiden van een tijdschrift en het nu en dan organiseren van bezinningsbijeenkomsten.

Dat was niet anders bij de Belgische afdeling van een andere internationale beweging, de katholieke vredesorganisatie "Pax Christi". Pax Christi ontstond in 1945, met de steun van de Franse kerk, met de bedoeling een toenadering tussen Franse en Duitse katholieken te bevorderen. Rond 1950 was Pax Christi uitgegroeid tot de officiële vredesorganisatie van de katholieke kerk; het grootste deel van de activiteiten situeerde zich dan ook op het spirituele vlak. De Belgische afdeling van Pax Christi startte in 1952 vanuit Wallonië. De voornaamste activiteiten betroffen de jaarlijkse wereldvredesdagen en de vredesweek. De Belgische Pax Christiafdeling werkte nagenoeg uitsluitend via de christelijke zuil – de parochies, het vrije onderwijs en de diverse katholieke organisaties – en met een minimum aan eigen structuren. De feitelijke uitbouw van de organisatie dateert dan ook pas van 1972, toen de beweging zich splitste in twee autonome vleugels: Pax Christi Vlaanderen en Pax Christi Wallonie-Bruxelles. Tijdens de eerste twee decennia van haar bestaan hield de organisatie zich ver van de concrete politiek. De invloed op het denken en handelen van personen en organisaties binnen de christelijke zuil was niettemin groot. Het feit dat vanaf de jaren zeventig een groeiend deel van de christelijke jongeren – en arbeidersbeweging gevoelig werd voor de vredesproblematiek, heeft veel te maken met het geduldige sensibilisatiewerk van Pax Christi.

Het feitelijke monopolie op het gepolitiseerde vredesactivisme berustte in de jaren vijftig bij de Belgische afdelingen van de "Wereldvredesraad". De Wereldvredesraad, die zich met een vertegenwoordiging in ongeveer 140

landen de grootste vredesorganisatie ter wereld kon noemen, werd in 1948 te Warschau opgericht. De Raad organiseerde campagnes op zeer grote schaal, zoals de petitie voor de zogenaamde "Oproep van Stockholm" (1950), die naar eigen zeggen door zo'n 500 miljoen mensen werd ondertekend. Door de sterke binding van de Wereldvrede Raad met de Sovjet-Unie en de dominante positie van de communisten in de verschillende afdelingen, werden deze activiteiten in het Westen beschouwd als een verlengstuk van de Sovjetdiplomatie en was de politieke impact minimaal. De Belgische afdelingen, "Union Belge pour la Défense de la Paix/ UBDP" en "Belgische Unie voor de Verdediging van de Vrede/ BUVV", werden in 1949 opgericht. Het initiatief kwam vanuit communistische hoek. In de beginjaren was er een belangrijke medewerking van organisaties van weerstanders en oud-politiek gevangenen, die vaak ook onder communistische invloed stonden, en die campagne voerden tegen de Duitse herbewapening. UBDP/BUVV was zich hiervan bewust en maakte in zijn campagnes veelvuldig gebruik van het spookbeeld van het Duitse revanchisme.

Zoals de andere afdelingen van de Wereldvrede Raad sloot ook UBDP/BUVV nauw aan bij de Sovjet-Unie en haar bondgenoten. De eisen waarrond de Belgische afdelingen actie voerden, werden in nauw overleg met vertegenwoordigers van het Oostblok bepaald. Hoewel UBDP/BUVV op sommige punten – bijvoorbeeld ten aanzien van de opstand in Hongarije – een eigen koers probeerde te varen en nadrukkelijk politici en syndicalisten van andere politieke strekkingen trachtte aan te trekken, bleef de organisatie uiteindelijk zeer nauw verbonden met de communistische partij. Daardoor slaagde ze er ook niet in uit haar isolement te treden. Vermits de UBDP/BUVV tijdens de jaren vijftig het feitelijke monopolie op het politiek-geïnspireerde vredeswerk bezat, betekende dit dat de eisen van de vredesbeweging politiek geen weerklank vonden.

3. DE VREDESBEWEGING IN DE JAREN ZESTIG

Op het einde van de jaren vijftig manifesteert zich internationaal een nieuwe vredesbeweging. In de Verenigde Staten bundelen een aantal traditionele pacifistische organisaties hun krachten in een campagne tegen kernproeven. In Groot-Brittannië wordt die campagne opengetrokken tot de eis voor nucleaire ontwapening. Zo ontstaat de "Campaign for Nuclear Disarmament" (CND), die jaarlijks tienduizenden op de been brengt in "antiatoommarsen".

Het Britse voorbeeld vindt navolging op het continent. De antiatoommarsen van de vroege jaren zestig vormden het verzamelpunt van de groeiende buiten-parlementaire oppositie. Ze legden de basis voor de protestbewegingen tegen de oorlog in Vietnam en de emancipatiebewegingen die in de loop van de jaren zestig opdoken. Het is overigens opmerkelijk hoeveel van de latere studentenleiders hier leerschool hebben gelopen.

In België wordt het protest tegen de atoomproefnemingen in eerste instantie door UBDP/BUVV vertolkt. De invloed van de met de Wereldvrede Raad verbonden organisaties blijft vrij groot. Niettemin trad de Belgische vredesbeweging in de jaren zestig geleidelijk uit haar isolement. Een eerste teken hiervan was de oprichting van de "Fédération nationale des Initiatives pour une Contribution Belge à la Détente International"/"Nationale Federatie van Initiatiefcomités voor een Belgische bijdrage aan de Internationale Ontspanning". Deze organisatie kwam voort uit de lokale groepen die, weerom onder impuls van UBDP/BUVV, waren opgericht als protest tegen de kernproefnemingen. De "Nationale Federatie" betrachtte de vredesbeweging een representatiever politiek karakter te verlenen en ingang te doen vinden in christelijke en liberale kringen. De organisatie probeerde vooral opinieleiders warm te maken voor een grotere Belgische bijdrage tot de internationale ontspanning. De "Nationale Federatie" hield zich voornamelijk bezig met het opzetten van studiedagen en congressen, waarvoor een aantal socialistische vakbondsleiders logistieke steun leverden.

Een tweede teken van het doorbreken van het isolement van de vredesbeweging was het ontstaan van de zogenaamde "8-meibeweging". De aanzet tot de oprichting van deze beweging werd gegeven door de "Bond van Grote Gezinnen en Jonge Gezinnen". In november 1961 sprak de Bond, na een proef met zware kernwapens in de Sovjet-Unie, haar ongerustheid uit over de toenemende nucleaire tests en riep ze op tot een niet-partijgebonden protestdemonstratie. Op deze oproep werd positief gereageerd door verschillende, grotendeels syndicale, organisaties van uiteenlopende politieke strekking. In een manifest werd de Belgische bewindvoerders gevraagd initiatieven te ontwikkelen om de nucleaire dreiging af te wenden. Hoewel later een groot aantal, zeer diverse, organisaties tot de beweging toetrad, bleef het zwaartepunt berusten bij de syndicale groeperingen. De eerste actie van de beweging vond plaats op 8 mei 1962 en stond in het teken van de herdenking van de oorlogsslachtoffers. Die dag werden symbolische werkonderbrekingen gehouden en werd het verkeer gedurende één minuut stilgelegd. Op 8 mei 1963, 1964, 1965 en 1966 werden manifestaties gehouden in een tiental ste-

den, waaraan telkens enkele honderden mensen deelnamen. In 1967 verdween de "8-meibeweging" van het toneel.

Wat opviel bij de 8-meimanifestaties, was de bereidwillige medewerking van de nationale en lokale overheden. Zo voerde de toenmalige minister van onderwijs Henri Janne "vredeslessen" in de scholen in op 8 mei. Zo kreeg de manifestatie ieder jaar steunbetuigingen van de voorzitters van Kamer en Senaat en van Kardinaal Suenens, terwijl plaatselijk de organisatoren door de lokale gezagsdragers werden ontvangen en vaak ook de kerk haar medewerking verleende. Op vele plaatsen werden de 8-meimanifestaties trouwens geïnterpreteerd als een herdenking van de Tweede Wereldoorlog. Ondanks de steun van de drie politieke families leidden de 8-meimanifestaties niet tot concrete politieke vredesinitiatieven. Het engagement van politici ten aanzien van de beweging was grotendeels vrijblijvend. Ook de plotse interesse vanuit syndicale hoek voor de vredesproblematiek moet niet worden overschat. Concreet ging het om enkele welwillende vakbondsverantwoordelijken, die occasioneel enige organisatorische en logistieke steun toezegden. Niettegenstaande deze negatieve balans is de rol van organisaties als de "8-meibeweging", net zoals die van de "Nationale Federatie van Initiatiefcomités", niet onbelangrijk geweest. Door hun optreden werd het begrip "vrede" niet langer uitsluitend met de communistische partij geassocieerd.

Een derde initiatief betrof de zogenaamde "antiatoommarsen". In navolging van wat elders gebeurde, organiseerden de jongerenafdelingen van de socialistische en communistische partij en van de socialistische vakbond in april 1960 te Mol een eerste antiatoommars, waaraan zo'n 4000 jongeren deelnamen die de stopzetting van nucleaire proefnemingen eisten. In maart 1963 ging te Brussel een nieuwe mars door, waarin deze keer een kleine tienduizend mensen opstapten. De deelnemende jongerenorganisaties waren verruimd tot een aantal christelijke – en studentenorganisaties. De UBDP/BUVV en de "Nationale Federatie van Initiatiefcomités" speelden een belangrijke organisatorische rol. Daarnaast stelden een aantal socialistische vakbondsleiders en – centrales middelen en infrastructuur ter beschikking. De latere hoogleraar economie Piet Frantzen, op dat moment in dienst bij de socialistische vakbond en reeds secretaris van de "Nationale Federatie", werd voorzitter van de organisatie die de Mars jaarlijks opzette. Er bestond een "Nationaal Comité" dat in de maanden voor de betoging de ordewoorden bepaalde; een proces dat overigens zeer traag en omslachtig verliep, omdat een consensus werd betracht rond een programma waarin zoveel mogelijk organisaties zich konden herkennen. Er bestonden ook zo'n 25 regionale comités, waarvan 13

in Vlaanderen; de sterkste inplanting vond plaats daar waar de socialistische jeugdbeweging het sterkst stond. De antiatoommars werd een jaarlijkse gebeurtenis. Vanaf 1966 zou het deelnemersaantal echter stagneren en uiteindelijk teruglopen. Op het eind van de jaren zestig ging de mars op in de protestbeweging tegen de oorlog in Vietnam.

Ook in de Vietnambeweging waren de militanten en sympathisanten van de UBDP/BUVV nadrukkelijk aanwezig. Op 4 maart 1967 ging een eerste Vietnambetoging door met zo'n 10.000 deelnemers. Aan de oorsprong van dit initiatief lag een manifest, dat werd ondertekend door zo'n 250 prominenten, waaronder kardinaal Cardijn en de ministers van staat Camille Huysmans en Henri Rolin. In dat manifest werd de onmiddellijke stopzetting van de Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam, het zelfbeschikkingsrecht voor het Vietnamese volk en de terugtrekking van de Amerikaanse troepen geëist. Uit deze manifestatie vloeide de oprichting voort van een "Nationaal Vietnam Comité", onder voorzitterschap van Henri Rolin, dat een aantal solidariteitsmanifestaties organiseerde. De grootste betoging vond plaats in maart 1968, met 20.000 deelnemers. Deze demonstratie ging gepaard met stakingen aan de universiteiten. De medewerking vanuit socialistische hoek was niet onbelangrijk: zo riep het ABVV op tot korte werkonderbrekingen en mocht het Comité met zijn eigen ordewoorden opstappen in een aantal 1-meimanifestaties. Latere betogingen, in 1970 en 1973, brachten minder volk op de been en hadden minder politieke weerklank. Het stagneren en later uiteenvallen van de Vietnambeweging had veel te maken met de verscheurende rivaliteiten tussen een aantal radicaal linkse groepjes.

4. DE VREDESBEWEGING IN DE JAREN ZEVENTIG

In de loop der jaren zeventig richtte de vredesbeweging zich op een aantal concrete punten waarrond minder massale acties werden gevoerd. Zo werd bijvoorbeeld regelmatig campagne gevoerd voor een beter statuut voor de gewetensbezwaarden. In de periode 1972-1973 werd gemobiliseerd tegen de plannen van minister Van den Boeynants ter hervorming van de legerdienst, in de periode 1975-1976 tegen de aankoop van F 16-gevechtsvliegtuigen. Deze manifestaties brachten gedurende een aantal maanden een deel van de studenten- en scholierenbevolking op de been. In beide campagnes was de invloed van klein-links vrij groot.

Belangrijk waren ook de periodiek opduikende acties tegen de wapenhandel. In 1972 werd aan de kust het "Aktiekomitee tegen de Wapentransporten" opgericht. Het Aktiekomitee haalde regelmatig de pers met meldingen van geheime of illegale wapentransporten. In 1976 verenigden een aantal lokale derdewereldgroepen zich in een nieuw comité met de naam "Neen aan de Wapenhandel, Omschakeling Wapenindustrie". Dit comité slaagde erin de problematiek van de wapenhandel op de politieke agenda te plaatsen, getuige een reeks parlementaire interpellaties en wetsvoorstellen. Het succes van de campagnes rond de wapentransporten vloeide ongetwijfeld voort uit het feit dat het comité zich richtte op een aantal zeer concrete gebeurtenissen, waarbij de Belgische betrokkenheid duidelijk aantoonbaar was. Evenzeer van belang was de welwillende houding van een aantal politici – Willy Kuijpers van de Volksunie, Ernest Glinne van de PSB – die op basis van de door het actiecomité verzamelde informatie regelmatig in het parlement tussenkwamen.

Met het oog op de latere vredesbeweging zijn echter een aantal andere ontwikkelingen van belang. Vanaf het begin van de jaren zeventig werd geprobeerd de verschillende vredesorganisaties te bundelen en de samenwerking met de grote traditionele organisaties uit te bouwen. Een eerste poging daartoe vond eigenlijk al halverwege de jaren zestig plaats, toen een aantal progressief-christelijke bewegingen samen met de vredesorganisaties een "Kon-taktkomitee voor de Vrede" opzetten. Hoewel het Komitee slechts korte tijd bestond (1965-1966), werden blijvende contacten gelegd op basis waarvan later een tweede samenwerkingsverband het licht zag. In 1971 werd het "Overlegcentrum voor de Vrede van de vredesgerichte organisaties" opgericht, dat de traditionele vredesorganisaties en een groot aantal jongerenverenigingen verenigde. Dit Overlegcentrum organiseerde een aantal studiedagen en voerde actie rond de oorlog in Vietnam. Vermits het Overlegcentrum grotendeels steunde op jongerenbewegingen, met steeds wisselende bestuurs-groepen, was het zeer moeilijk enige continuïteit in de werking te leggen. Eind 1973 stierf dit initiatief een stille dood.

Tot een geslaagde bundeling van de krachten zou men pas later komen. Cruciaal was hierin de rol van de in 1971 vanuit UBDP/BUVV opgerichte "Bel-gische Vereniging voor Europese Veiligheid en Samenwerking". Deze orga-nisatie, die ook een internationaal verlengstuk kreeg en die sterk aanleunde bij de Wereldvredesraad, trachtte het streven naar vreedzame coëxistentie te bevorderen. Daartoe werden colloquia en ontmoetingen met vertegenwoordigers uit Oost-Europa opgezet. Via die initiatieven legden de Vlaamse vredes-organisaties goede contacten met vertegenwoordigers van de christelijke en

socialistische arbeidersbeweging. Deze contacten resulteerden in 1975 in de oprichting van een nieuw "Overlegcentrum voor de Vrede". Dit OCV wenste alle Vlaamse organisaties van diverse strekkingen te bundelen die ijverden voor de vrede. Op zijn hoogtepunt, op het einde van de jaren tachtig, bestond het OCV uit zo'n 40 lidorganisaties en 5 organisaties met het statuut van waarnemer. Tot de voornaamste organisaties behoorden de twee grootste arbeidersbewegingen ACW en ABVV, AGALEV, de SP, de kleine linkse partijen, de CVP-jongeren, de Volksunie-jongeren, de verschillende specifieke vredesorganisaties, een reeks derdewereldorganisaties, vrouwengroepen en christelijk progressieve organisaties. De overlegfunctie was de voornaamste bestaansreden van het OCV. Men wou een forum vormen waar zeer verschillende organisaties elkaars standpunten inzake vrede en veiligheid leerden kennen. Tevens wou het OCV de niet specifieke vredesorganisaties stimuleren om meer aandacht aan deze problematiek te besteden.

OCV probeerde standpunten te formuleren op basis van een consensus tussen de lidorganisaties. In de praktijk verliep dit niet altijd even vlot. Ook de beslissing tot het voeren van actie kon slechts op basis van consensus worden genomen. Slechts één maal, in 1978 ter ondersteuning van de Speciale VN-Zitting over ontwapening, zette OCV zelfstandig een grote actie op touw. Later liet men dit terrein aan VAKA. Een zeer specifieke OCV-activiteit was het werk naar het parlement toe. Zo slaagde het OCV er in haar campagne ter ondersteuning van de Speciale VN-Zitting te laten uitmonden in een parlementair debat over het ontwapeningsvraagstuk. OCV onderhield, zij het op onregelmatige basis, contacten met politici en parlementsleden. Van gestructureerd lobbyen was evenwel geen sprake. Het zwakke punt van het OCV was de onbestaande organisatorische uitbouw. Het OCV haalde zijn middelen uitsluitend uit de zeer beperkte bijdragen van de lidorganisaties en beschikte zelfs niet over een voltijdse of betaalde medewerker. Een ander knelpunt vormde de grote heterogeniteit van de lidorganisaties. Regelmatig rezen bijvoorbeeld problemen met het ACW, dat veel minder ver wou gaan in zijn stellingnamen dan andere OCV-leden. Precies deze heterogeniteit vormde niettemin de bestaansgrond en sterkte van het OCV. Het OCV vormde de band tussen de kleine groep vredesactivisten en een aantal massa-organisaties. De aanwezigheid van dergelijke samenwerkingsverbanden en overlegcentra is van zeer groot belang geweest in de uitbouw van de vredesbeweging in de jaren tachtig. Er werd belangrijk sensibiliserend werk verricht naar de traditionele organisaties toe, waardoor de vredesproblematiek in brede kring politieke legitimiteit verwierf. Bovendien ontstonden organisato-

rische netwerken die in de latere campagne tegen de kruisraketten van zeer grote waarde bleken te zijn.

5. DE VREDESBEWEGING IN DE JAREN TACHTIG

De vredesbeweging van de jaren tachtig was een grotendeels Vlaamse zaak. Deze verschuiving van het zwaartepunt van het vredesactivisme naar Vlaanderen begon zich reeds in de vroege jaren zeventig af te tekenen. De voorheen nationaal georganiseerde vredesorganisaties splitsten zich in autonome Nederlandstalige en Franstalige vleugels; in eerste instantie omdat ook de subsidieregeling voor vormingsactiviteiten op regionale basis werd geherstructureerd. De Vlaamse en Waalse vredesorganisaties gingen voortaan hun eigen gang. Kenmerkend voor de Vlaamse vredesorganisaties was het grote pragmatisme. Zo werd bijvoorbeeld opvallend veel aandacht besteed aan de organisatorische uitbouw, aan het verzamelen van fondsen, het indienen van subsidieaanvragen en het aantrekken van door de overheid gesubsidieerde arbeidskrachten. Verder werd veel energie geïnvesteerd in het leggen en onderhouden van contacten met de grote traditionele organisaties.

De best uitgebouwde en meest dynamische vredesorganisatie was en is zonder twijfel "Pax Christi Vlaanderen". Pax Christi trok een stevige organisatorische onderbouw op, die op zeer professionele wijze wordt beheerd. Zo werden omwille van de efficiëntie een aantal nevenorganisaties opgericht die gespecialiseerde taken vervullen. Pax Christi haalt haar inkomsten voornamelijk uit lidmaatschapsbijdragen. Daarnaast steunt men op overheidssubsidies, bijdragen van kerkelijke instanties en de verkoop van eigen materiaal. Overigens was Pax Christi met 5000 leden in de jaren tachtig veruit de grootste vredesorganisatie. Pax Christi trachtte een brugfunctie te vervullen tussen de vredesbeweging en de christelijke zuil. Hierdoor was men gedwongen vaak genuanceerder en voorzichtiger te werk te gaan dan de andere vredesorganisaties.

Sinds 1964 bestond er een autonome Vlaamse afdeling van de "War Resisters' International" onder de naam "Internationale van Oorlogstegenstanders" (IOT). In de beginjaren engageerde IOT zich in eerste instantie in de Vietnamacties. Daarnaast hield men zich vooral bezig met de problematiek van de gewetensbezwaarde. IOT betrok zijn inkomsten uit overheidssubsidies,

lidgelden, abonnementen, de verkoop van brochures en animatiemateriaal, vrijwillige bijdragen en giften. In de jaren tachtig telde de organisatie een duizendtal leden. Het streefdoel was een "volksbeweging voor de vrede" te worden. Men wou een band scheppen tussen de militant-pacifistische beweging en de bredere progressieve stromingen. IOT onderhield zeer goede contacten met Agalev en in mindere mate ook met de SP en de Volksunie.

Vanuit de BUVV werd in 1971 de nieuwe organisatie "Vrede" opgericht, oorspronkelijk om als studie- en informatiecentrum voor subsidiëring in aanmerking te komen. De nieuwe organisatie nam na verloop alle activiteiten van het vroegere BUVV over en fungeerde als autonome Vlaamse afdeling van de "Wereldvrede Raad". Tijdens de jaren zeventig kende "Vrede" een opbloei. Een nieuwe generatie progressieven, vooral geïnteresseerd in de derdewereldproblematiek, trad tot de organisatie toe en maakte dat men zich minder dan in het verleden tot een exclusief KP-publiek richtte. Ook "Vrede" haalde zijn inkomsten uit subsidies, de verkoop van materiaal, de abonnementen op het tijdschrift en giften. Het blad "Vrede" telde in de jaren tachtig zo'n 1500 abonnees, die ook de achterban van de organisatie vormden. "Vrede", en meer bepaald de bezieler en drijvende kracht André De Smet, heeft een belangrijke rol vervuld binnen de Vlaamse vredesbeweging. Het was via André De Smet dat in de loop der jaren de verschillende samenwerkingsverbanden OCV en VAKA tot stand kwamen, en dat ook via organisaties als het "Belgisch Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking" contacten werden gelegd met syndicale middens.

Volledigheidshalve dient vermeld dat er nog een vierde vredesorganisatie bestond, het "Initiatiefcomité voor de verdediging van de vrede in Europa" (IKOVE). Deze zeer kleine organisatie werd in 1976 opgericht vanuit maoïstische kring en stelde zich, in overeenstemming met de toenmalige Chinese buitenlandse politiek, vooral tot doel het "sociaal imperialisme" van de Sovjet-Unie aan te klagen. Vanuit IKOVE werd ook een "Anti-Oorlogcomité" opgestart dat samen met een aantal jongerenbewegingen op het einde van de jaren zeventig enkele "Anti-Oorlogsdagen" organiseerde. Hoewel de organisatie een aantal goed bijgewoonde studiedagen opzette, waren de steun en de impact van IKOVE verwaarloosbaar.

6. DE RAKETTENMOBILISATIE

Toen in 1979 bekend raakte dat nieuwe kernwapens voor de middellange afstand op het Europese vasteland zouden worden geplaatst, leek niets er op te wijzen dat België aan de vooravond stond van één van de grootste volksmobilisaties uit zijn geschiedenis. Aanvankelijk vonden de plannen dan ook nauwelijks weerklank bij de pers of de publieke opinie. Ook de vredesorganisaties kwamen traag op gang. Het OCV maakte een memorandum over aan de regering, waarin gevraagd werd af te zien van de plaatsing. "Vrede" en IOT voerden een affichecampagne; in Gent, Antwerpen en Brugge organiseerden plaatselijke comités petitie-acties. Inmiddels was echter een internationale protestbeweging opgestart. Een aantal Duitse vredesorganisaties kozen Brussel uit voor een manifestatie tegen de Amerikaanse plannen. Binnen het OCV slaagde men er niet in een consensus te bereiken over deelname aan deze demonstratie, omdat twijfels bestonden over de representativiteit van de Duitse initiatiefnemers. Het resultaat was dat er, onder impuls van André De Smet, een nieuw actiecomité ontstond dat zich specifiek zou bezighouden met de mobilisatie voor de internationale betoging. Aldus ontstond het "Vlaams Aktiecomité tegen Atoomwapens" (VAKA).

In 1985, op het hoogtepunt van de rakettenkwesitie, maakten negentien organisaties deel uit van VAKA. Vooreerst de bestaande vredesorganisaties en de nieuw ontstane affiniteitsgroepen van medici, juristen en vrouwen. Verder de jongerenorganisaties van de socialistische en de communistische partij, de Volksuniejongeren en een werkgroep van Agalev. Daarnaast de ontwikkelingsorganisaties Oxfam-Wereldwinkels en Socialistische Solidariteit, en de culturele en vormingsorganisaties Elcker-Ik, Wereldscholen, Masereelfonds, MJA, Vrijwillige Internationale Actie en Kristenen voor het Socialisme. Vanaf 1983 ontplooiden steeds meer lokale comités, die oorspronkelijk tijdelijk waren opgezet ter ondersteuning van nationale VAKA-manifestaties, een permanente werking. Op deze wijze verkreeg VAKA een tweeledige opbouw: naast de nationale koepel, bestaande uit zelfstandige organisaties, ontstond een lokale en regionale eigen VAKA-vertegenwoordiging. Op het hoogtepunt van de campagne tegen de kruisraketten bestonden er zo'n 200 plaatselijke comités of contactadressen.

De werking van VAKA werd bepaald door een Nationale Stuurgroep, waarin naast de vertegenwoordigers van de lidorganisaties ook een evenredig aantal vertegenwoordigers van de plaatselijke comités zetelden. Uit deze Stuurgroep

werd een Dagelijks Bestuur van zes personen verkozen. De organisatie telde één betaalde fulltime medewerker en steunde voor de rest op vrijwilligerswerk en een klein aantal mensen dat door andere organisaties deeltijds ter beschikking werd gesteld. VAKA betrok zijn inkomsten uit het lidgeld van de organisaties, uit giften en de verkoop van materiaal. Van bij de oprichting entte VAKA zich op een reeds bestaand netwerk. Zo deden de Wereldwinkels dienst als plaatselijke contactadressen, provinciale secretariaten en vergaderplaatsen. De organisatorische onderbouw van organisaties als Oxfam en Elcker-Ik maakte de snelle uitbouw van de antirakettenbeweging mogelijk. In het Dagelijks Bestuur van VAKA zetelden dan ook vertegenwoordigers van beide organisaties. Deze vertegenwoordigers (André Bogaert van Elcker-Ik en Paul Janssens van Oxfam) fungeerden overigens lange tijd als officiële VAKA-woordvoerders.

In de eerste rakettenbetoging, december 1979, stapten zo'n 50.000 mensen op. In het verlengde van de betoging spraken steeds meer politieke en maatschappelijke organisaties zich uit tegen de geplande plaatsing. De vredesbeweging was er op dat moment van overtuigd dat de regering, onder druk van de socialistische ministers, dat standpunt zou volgen. Hoewel de regering, en nog meer de SP, een zware crisis doormaakte, werd uiteindelijk na een vertrouwensstemming een besluit genomen waarbij België instemde met de productie van de raketten, maar de uiteindelijke installatie voor de duur van zes maanden afhankelijk maakte van de Oost-Westonderhandelingen. In de Navo-Raad werd het zgn. "Dubbelbesluit" aangenomen: tegelijk werd begonnen met de installatie van de Cruise- en Pershing-raketten en werden onderhandelingen opgestart met de Sovjet-Unie.

VAKA zag zich dus genoodzaakt verder te mobiliseren. Alle activiteiten stonden in het teken van een nieuwe nationale betoging in het najaar van 1981. Er werd een speciale campagne-werkgroep opgezet, er werden op zeer grote schaal affiches verspreid en de grote traditionele organisaties werden via omzendingen op de hoogte gebracht van het initiatief. In totaal zouden 87 organisaties van zeer uiteenlopende strekking of aard het platform van de betoging onderschrijven. Een aantal weken voor de betoging sloten ook het ACW en het Interdiocesaan Pastoraal Beraad zich bij dit eisenplatform aan. De steun van dergelijke prominente christelijke organisaties had een enorm mobiliserend effect. De betoging van 25 oktober 1981, waaraan zo'n 200.000 mensen deelnamen, zou uitgroeien tot één van de grootste vredesmanifestaties die op dat moment in Europa doorgingen.

In oktober 1982 werden gemeenteraadsverkiezingen gehouden. VAKA besloot de rakettenproblematiek op de gemeentelijke agenda te plaatsen. In navolging van Groot-Brittannië werd een campagne gestart voor het kernwapenvrij maken van gemeenten. Deze actie werd ontegensprekelijk een succes, vermits meer dan tweehonderd Vlaamse gemeenten zich kernwapenvrij verklaarden. Het gegeven dat het VAKA-initiatief plaatselijk vaak ook op de steun van CVP-mandatarissen kon rekenen, sterkte de vredesbeweging in haar overtuiging dat het mogelijk was die partij tot een herziening van haar rakettenstandpunt te bewegen. Daartoe moest de druk worden opgevoerd. VAKA wou de partijen kleur doen bekennen. Er werd besloten een nieuwe massamanifestatie te organiseren eind oktober 1983. Veel nadrukkelijker dan tevoren werd de onvoorwaardelijke afwijzing van de rakettenplaatsing geëist. Toen daaromtrent binnen het OCV problemen met het ACW ontstonden, diende VAKA evenwel enkele nuancerings bij dat standpunt aan te brengen.

Opnieuw werd een grootschalige mobilisatie op gang gebracht. Het nationale secretariaat contacteerde alle organisaties die in het verleden op één of andere wijze met VAKA hadden meegewerkt. Via persconferenties en mededelingen werden de media regelmatig op de betoging geattendeerd. De plaatselijke comités voerden deur aan deur sensibilisatie- en mobilisatieacties. Er werden handtekeningen verzameld van prominente en minder prominente Vlamingen. Zeer uiteenlopende organisaties zegden hun steun toe aan de betoging. De SP, die inmiddels opnieuw op de oppositiebanken zat, bracht het hele partijapparaat in beweging. Volksunie en Agalev hadden al eerder van de rakettenkwesie een prioriteit gemaakt. Ook belangrijke christelijke organisaties verklaarden zich bereid tot medewerking. Verenigingen van juristen, academici en religieuzen hielden pleidooien tegen de installatie van de raketten. Het ABVV organiseerde korte werkonderbrekingen. Zelfs de jongerenorganisatie van de CVP sloot zich bij het eisenplatform aan.

De betoging van 23 oktober bracht uiteindelijk 400.000 mensen op de been. De vredesbeweging keek met grote belangstelling uit naar het parlementaire debat dat na de betoging zou plaatsvinden. Dat debat werd een grote ontgoocheling. CVP-politici, die aan de betoging hadden deelgenomen en die de ordewoorden hadden onderschreven, gaven nu hun steun aan de regering. Binnen VAKA ontstond een diepgaande discussie. De tot dan toe gevolgde strategie, waarbij het werken naar het parlement centraal stond en veel energie werd gestopt in het trachten te beïnvloeden van de CVP, via een tegeemoetkomende houding tegenover het ACW, werd meer en meer in vraag gesteld. Veel basismilitanten spraken hun twijfels uit over het nut van massa-

demonstraties. Er gingen stemmen op voor het overstappen naar campagnes van burgerlijke ongehoorzaamheid, vreedzame blokkades en dergelijke. Onmiddellijk na het parlementair debat werd dan ook geëxperimenteerd met kleinere, meer directe acties. Het politiek rendement van dit soort acties was niet erg groot. Binnen de organisatie groeide echter opnieuw het zelfvertrouwen. Vooral na de succesvolle "Omarming van Florennes", eind april 1984, waar zo'n 20.000 manifestanten een mensenketting vormden rond de basis waar de raketten zouden worden geplaatst. Met dergelijke kleinere en concrete acties hield VAKA de problematiek in de belangstelling op een manier die minder mobiliserende inspanning vergde.

In het najaar van 1984 vond een nationale Trefdag over de actieplanning plaats. Op deze ontmoeting tussen basis en top werden de belangrijkste strategische opties uit het verleden bevestigd. De vredesbeweging moest ondubbelzinnig politiek bedrijven en trachten de machtsverhoudingen en de besluitvorming te beïnvloeden. Er werd beslist eind 1985 een nieuwe nationale betoging te organiseren. Toen in het voorjaar van 1985 echter duidelijk werd dat een installatiebesluit niet lang meer kon uitblijven, werd in overleg met OCV en het "Comité National d'Action pour la Paix et le Développement", de koepelorganisatie die in Franstalig België de rakettenmobilisatie voerde, beslist op 17 maart te betogen. Onmiddellijk rezen problemen met het ACW. De christelijke arbeidersbeweging bleek niet bereid deel te nemen aan een betoging waarin veel duidelijker dan voorheen de onvoorwaardelijke niet-plaatsing werd geëist. Ondanks de niet-deelname van het ACW, en dus het wegvallen van één van de belangrijkste mobilisatiekanalen, en ondanks het feit dat de regering vlak voor de betoging de beslissing tot installeren nam, stapten zo'n 150.000 mensen op; een veel hogere opkomst dan door de organisatoren of door politieke waarnemers werd verwacht. Voor de vredesbeweging een reden om de strijd voort te zetten.

Een uitstekende gelegenheid daartoe boden de voor het einde van het jaar aangekondigde parlementsverkiezingen. VAKA plande een nieuwe betoging voor oktober 1985. Hoewel een deel van de VAKA-top nog steeds openingen wou laten naar de christelijke arbeidersbeweging en de CVP-politici, besliste de beweging uiteindelijk, onder druk van de basis, de betoging onder een strikt eisenplatform te laten doorgaan: de regering en het parlement dienden voor hun verantwoordelijkheid te worden geplaatst en de reeds geïnstalleerde raketten moesten worden teruggestuurd. Tijdens de zomermaanden nam de regering echter plots het initiatief de geplande verkiezingen te vervroegen tot de week voor de aangekondigde betoging. De mobilisatiecampagne voor de

betoging zou daardoor parallel lopen met de verkiezingscampagne, terwijl het eventuele succes van de manifestatie geen effect kon hebben op de verkiezingsuitslag. Desondanks besliste de VAKA-top de betoging niet te vervroegen en ook af te zien van elke expliciete tussenkomst die als inmenging in de kiesstrijd zou kunnen worden geïnterpreteerd. Tot elke prijs moest vermeden worden dat de beweging op één lijn met de oppositiepartijen zou worden geplaatst. Dit zou immers de laatste bruggen naar sympathiserende christendemocraten opblazen. De meer radicale vleugel van de vredesbeweging (IOT) besliste nochtans een zeer duidelijke affichecampagne naar de kiezers toe te voeren. Onder druk van de plaatselijke comités werd echter ook VAKA gedwongen via affiches een standpunt in de verkiezingscampagne in te nemen. Ondanks deze tussenkomsten behielden de regeringspartijen hun meerderheid. De week daarop namen opnieuw 115.000 mensen deel aan de antirakettenbetoging.

Een deel van de basismilitanten en de radicalere vredesorganisaties wensten een verharding van de actie. Zo ontstonden initiatieven rond verschillende vormen van burgerlijke ongehoorzaamheid, zoals belastingssweigering en directe acties nabij de rakettenbasis van Florennes. De verhouding tussen deze activisten en de VAKA-top was enigszins gespannen. VAKA wou zich immers voornamelijk blijven richten op massa-acties. Men meende dat campagnes van burgerlijke ongehoorzaamheid de vredesbeweging zouden marginaliseren. Vanuit VAKA werden dan ook eerder legale symbolische acties bepleit, waaraan door grote delen van de bevolking kon worden deelgenomen of die alleszins op brede sympathie konden rekenen. Een voorbeeld daarvan vormde de "boomplant-happening" die in maart 1986 nabij de basis van Florennes plaatsvond. De campagne van 1987 werd dan ook opnieuw in het teken geplaatst van een nationale betoging, gepland voor oktober. De mobilisatie voor die betoging zou gebeuren via een grootse petitie-actie, waarop een nieuw parlementair debat over de raketten werd geëist. De petitie-campagne had ook nadrukkelijk tot doel de lokale comités, die bij gebrek aan concrete resultaten dreigden af te haken, nieuw leven in te blazen.

In de loop van 1987 werd echter duidelijk dat een nieuwe fase in de Oost-Westbetrekkingen was ingetreden en dat ook een internationaal akkoord over de ontmanteling van de Euroraketten niet langer politieke fictie leek. De uiteindelijke ondertekening van dat akkoord op 8 december 1987 werd door zeer uiteenlopende politieke actoren als een overwinning opgeëist. Zo ook door de vredesbeweging. VAKA besloot de voor het najaar geplande betoging niet af te blazen, maar in tegendeel als een feest van de overwinning op

te zetten. Op 25 oktober stapten meer dan 100.000 betogers in een feestelijke sfeer door de hoofdstad. Het raketentijdperk was afgesloten.

VAKA ging op zoek naar een nieuwe identiteit en een nieuw campagnethema. Op lange termijn was het de bedoeling dat de organisatie zou uitgroeien tot een drukkingsgroep, naar het model van het NCOS: VAKA zou op het terrein van de vredesproblematiek de als dusdanig door de overheid erkende spreekbuis van de publieke opinie moeten worden. Het werd, in de dagelijkse praktijk, evenwel steeds moeilijker om die publieke opinie in beweging te krijgen. Aan de basis vond een toenemende demobilisatie plaats. Voor veel militanten leek de strijd gestreden. Steeds meer basiscomités werden op non-actief gezet, de belangstelling voor studiedagen en Trefdagen liep terug. Ook de campagne naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 1988, waarbij VAKA opnieuw probeerde de vredesproblematiek op de lokale politieke agenda te plaatsen, kon daarin geen verandering brengen.

Nieuwe thema's – chemische wapens, de modernisering van gevechtsvliegtuigen, militaire oefenvluchten over woonzones, de wapenhandel, het vredesdividend – werden zonder veel succes uitgetoet. Niet alleen ging het om onderwerpen die niet dezelfde mobilisatiekracht hadden als de raketten, maar bovendien werden de campagnes steeds vaker door de feiten achterhaald. Zo slaagde VAKA er in het voorjaar van 1989 in 75.000 betogers op de been te brengen tegen de plannen voor de modernisering van tactische kernwapens. Een nieuwe betoging, gepland voor oktober 1991, moest evenwel worden afgeblazen omdat, na de mislukte staatsgreep in Moskou, het voorstel door de Navo werd ingetrokken en de Sovjet-Unie had opgehouden te bestaan. De Koude Oorlog was voorbij. De bestaansreden van de vredesbeweging leek verdwenen.

De vredesbewegingen gingen op zoek naar een nieuwe identiteit. Binnen VAKA en OCV – de beide organisaties fuseerden in 1990 – werd voortdurend benadrukt dat we ook na het wegvallen van de Oost-Westtegenstelling niet onmiddellijk in de beste der werelden waren aanbeland. De vredesbeweging liet er geen twijfel over bestaan dat een nieuwe wereldorde gepaard zou gaan met nieuwe conflicten. De houding en de strategie die men in die nieuwe internationale verhoudingen diende aan te nemen was uiteraard veel moeilijker te bepalen. De vredesbeweging slaagde er in de jaren negentig niet in een eigen stem te vinden. Noch ten aanzien van de Golfoorlog, noch tegenover de oorlog in ex-Joegoslavië slaagde ze erin de krachten te bundelen. De meest opmerkelijke successen boekten de erfgenamen van de bewe-

ging merkwaardig genoeg in de strijd tegen het racisme. Vanuit VAKA-OCV werd de antiracistische organisatie "Hand in Hand" opgericht, die een aantal grote betogingen organiseerde en ook de motor was achter de zogenaamde "cordon sanitaire"-actie, die tot doel had extreem-rechtse partijen politiek te isoleren. Maar dat is evenwel een heel ander verhaal.

7. BESLUIT

Wat maakt dat de vredesbeweging bij het begin van de jaren tachtig zo massaal kon mobiliseren? Waarom slaagde ze er op dat moment in de politieke agenda zo nadrukkelijk te beïnvloeden? Het antwoord op die vragen bestaat uit drie delen. Vooreerst kan de doorbraak van de vredesbeweging naar een breder publiek niet los worden gezien van het succes van die andere "nieuwe sociale bewegingen" en van de bredere politiek-culturele veranderingen waarvan deze een uiting vormden. In de loop van de jaren zestig ontstonden een reeks nieuwe organisaties rond nieuwe thema's – het milieu, het feminisme, de derde wereld – en met een nieuwe, meer directe stijl van actie voeren. Die organisaties slaagden erin een blijvende plaats in de samenleving te verwerven. Via organisaties als Oxfam-Wereldwinkels en Elcker-Ik ontstond een institutioneel netwerk dat zich over gans Vlaanderen verspreidde. De vredesbeweging entte zich op dit netwerk. Zo vond ze de organisatorische onderbouw waarop latere mobilisatiecampagnes konden steunen.

Een tweede deel van het antwoord ligt bij de vredesbewegingen zelf. Tijdens de jaren zestig en zeventig werd een geduldige en volgehouden strijd gevoerd voor het verwerven van legitimiteit. De vredesbeweging slaagde erin uit het isolement te treden waarin ze, door de vroegere associatie met pro-communistische organisaties was geraakt. Ze slaagde er ook in haar thema's bespreekbaar te maken. Er werden, via de koepelorganisaties, contacten gelegd met traditionele bewegingen en partijen. Zo werden niet alleen persoonlijke banden gesmeed, maar werd ook het denken van een aantal traditionele organisaties over vrede en veiligheid ingrijpend beïnvloed.

Een derde deel van het antwoord ligt precies bij een aantal van die traditionele partijen en organisaties. Dat een klassieke partij als de SP bereid was de eisen en thema's van de vredesbeweging over te nemen, had uiteraard alles te maken met de politieke context in het begin van de jaren tachtig, toen de partij voor lange tijd op de oppositiebanken zat. De reden waarom de SP toen, in

tegenstelling tot het verleden, wél bereid was de vroegere consensus tussen de traditionele partijen omtrent het veiligheids- en defensiebeleid te doorbreken, lag dan weer in een reeks bredere veranderingen die het Belgische politieke systeem inmiddels had doorgemaakt. Op nogal wat terreinen was de eensgezindheid zoek en waren de verhoudingen en spelregels niet langer duidelijk. Daarvan wist de vredesbeweging bij het begin van de jaren tachtig te profiteren.

De vredesbeweging is geen typische nieuwe sociale beweging. Vooreerst omdat, zoals uit dit artikel blijkt, de historische wortels in een ander tijdvak liggen. De geschiedenis van de vredesbeweging is onlosmakelijk verbonden met die van de Koude Oorlog. Dat verklaart ook dat de vredesbeweging haar eigen kenmerkende mobilisatiecycli kende: gelijklopend met de periodes van spanning en ontspanning in de internationale politiek en met de verhoudingen tussen de twee grootmachten en machtsblokken. Desalniettemin is het, althans wat Vlaanderen betreft, precies in de context van de door de vredesbeweging op gang gebrachte mobilisaties dat de oude en de nieuwe sociale bewegingen elkaar hebben ontmoet.

In een geschiedenis van de vredesbeweging na 1990 zouden de concepten "oude" en "nieuwe sociale bewegingen" vermoedelijk veel minder prominent aanwezig zijn. Het onderscheid tussen beide types bewegingen heeft misschien zelfs opgehouden nuttig te zijn. Het onderscheid ontstond in een context waar een nieuwe generatie militanten zich enerzijds nadrukkelijk wenste te onderscheiden van haar voorgangers, maar anderzijds ook aanspraak wou maken op enige continuïteit. Het concept "nieuwe sociale beweging" werd door geëngageerde sociale wetenschappers bedacht om een aantal bewegingen te typeren waar ze vaak zelf deel van uitmaakten of waar ze alleszins sympathiek tegenover stonden. Daarbij maakten ze gebruik van een begrip-
penapparaat dat in essentie de historische arbeidersbeweging – vandaar het bijvoeglijk naamwoord "sociale" – als referentiepunt nam.³ De kenmerken op basis waarvan de nieuwe bewegingen werden getypeerd – de postmaterialistische thema's, de onconventionele manier van actievoeren en politiek bedrijven, de jonge en hooggeschoolde achterban – waren zo gekozen dat ze contrasteerden met de klassieke arbeidersorganisaties.

Dat ideaaltypische onderscheid is al lang niet meer aan de orde. De klassieke arbeidersorganisaties en de zogeheten "nieuwe sociale bewegingen" lijken in

³ Hierover: Jacobs en Roebroek (1983).

de praktijk steeds meer op elkaar. Ze zijn als het ware naar elkaar toegeschoven: de arbeidersorganisaties hebben voor een deel de thema's en de stijlkenmerken van de nieuwe bewegingen overgenomen, terwijl de nieuwe bewegingen zich professionaliseerden en werden opgenomen in het overlegcircuit. Inmiddels hebben evenwel nieuwe organisaties en nieuwe vormen van activisme het licht gezien, die noch de oude, noch de nieuwe sociale bewegingen expliciet als referentiepunt nemen. De verhouding tussen oude en nieuwe bewegingen is dan ook niet langer een politiek thema, maar vormt veeleer het onderwerp van historisch onderzoek.

AFKORTINGEN

BUVV	Belgische Unie voor de Verdediging van de Vrede
CND	Campaign for Nuclear Disarmament
IFOR	International Fellowship of Reconciliation
IKOVE	Initiatiefkomitee voor de verdediging van de vrede in Europa
IOT	Internationale van Oorlogstegestanders
KP	Kommunistische Partij
MIR-IRG	Mouvement International de la Réconciliation-Internationale des Résistants à la Guerre
MJA	Mutualiteit Jonge Arbeiders
OCV	Overlegcentrum voor de Vrede
UBDP	Union Belge pour la Défense de la Paix
VAKA	Vlaams Aktiekomitee tegen Atoomwapens
WRI	War Resisters' International

BIBLIOGRAFIE

- COPPIETERS (B.), "Les relations entre les mouvements belges et soviétiques pour la paix", *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 1988, no. 1190.
- DE DEKEN (J.), "De sociale basis van de vredesbeweging in Vlaanderen", *Tijdschrift voor Sociologie*, IX, 1988, no. 3, pp. 305-350.
- JACOBS (D.) & ROEBROEK (J.), *Nieuwe Sociale Bewegingen in Vlaanderen en Nederland*, Antwerpen, 1983.
- JANSEN (C.), "L'Objection de Conscience Illégale de 1919 à 1964", *Les Objecteurs 1919-1984. Vingt ans de statut légal en Belgique*, Brussel, 1984, pp. 29-110.
- SMITS (J.), *Democratie op straat*, Leuven, 1984.
- SMITS (J.), "De spreiding van betogingen in België", *Res Publica*, XXXVII, 1995, no. 1, pp. 35-52.

- STOUTHUYSEN (P.), "Les mouvements de paix en Flandre", *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 1985, no. 1092-1093.
- STOUTHUYSEN (P.), "The Belgian Peace Movement" in: P.G. KLANDERMANS (red.), *International Social Movement Research. A research Annual*, vol. 3, "Peace Movements in Western Europe and the United States", Greenwich Conn., 1991, pp. 175-199.
- STOUTHUYSEN (P.), *In de ban van de Bom. De politisering van het Belgisch veiligheidsbeleid, 1945-1985*, Brussel, 1992.
- STOUTHUYSEN (P.), "De vredes- en antiracismebeweging. De ontmoeting van oude en nieuwe sociale bewegingen" in: S. HELLEMANS & M. HOOGHE (eds.), *Van Mei '68 tot 'Hand in Hand'. De geschiedenis van de nieuwe sociale bewegingen in België, 1965-1995*, Leuven, 1995, pp. 69-88.
- STOUTHUYSEN (P.), "'Weg die Bommen'. De vredesbeweging en het politieke debat over het Belgisch veiligheidsbeleid" in: M. VAN DEN WIJNGAERT & L. BUELENS (eds.), *Oost West West Best. België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*, Tiel, 1997, pp. 159-170.
- ULENS (W.), *Analyse van de betogingen in België, 1979-1984*, KULeuven, Eindverhandeling, 1994.
- VANDEWEYER (L.), "De oorlog om Koeweit. Een politiek strijdpunt in Vlaanderen", *Res Publica*, XXXIV, 1992, no. 1, pp. 99-121.
- VAN LIERDE (J.), "Les Mouvements de la Paix en Belgique", *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 1964, no. 240.
- WALGRAVE (S.), *Nieuwe sociale bewegingen in Vlaanderen*, Leuven, 1994.

L'ancien et le nouvel ensemble. Le mouvement pacifiste en tant que nouveau mouvement social atypique

PATRICK STOUTHUYSEN

RÉSUMÉ

L'histoire du mouvement pacifiste actuel diffère des autres nouveaux mouvements sociaux. Tout d'abord, le mouvement pacifiste date d'une autre époque. Le milieu dans lequel il prend racine et dont il ne dépasse généralement pas les bornes ne peut être comparé à celui des mouvements écologique ou tiers-mondiste. En outre, le dynamisme du mouvement pacifiste est caractérisé par des cycles de mobilisation complètement différents. Finalement, les rapports entre les 'anciens' mouvements sociaux et les différents mouvements pacifistes ont des caractéristiques propres. Ce rapport présente une analyse de

l'histoire des mouvements pacifistes d'après-guerre en rapport avec les anciens mouvements sociaux. Le sommet historique du mouvement pacifiste – les manifestations contre les missiles de la fin des années 1970 et début des années 1980 – est expliqué partant de l'interaction remarquable entre les mouvements sociaux anciens et nouveaux.

Old and New in One. The Peace Movement as an Atypical New Social Movement

PATRICK STOUTHUYSEN

SUMMARY

The history of the contemporary peace movement is not quite like the history of other new social movements. First of all, the roots of the peace movement date from a different era. Also, the social environment in which the movement has developed – and which borders it rarely crosses – cannot possibly be compared to new social movements such as the ecology movement or the Third World movement. Moreover, the dynamism of the peace movement is characterized by completely different mobilization cycles. And finally, the relationship between the "old social movements" and the peace movement has typical characteristics of its own. In this contribution a concise overview is being presented, analyzing the history of the postwar peace movement in relation to the old social movements. The historical pinnacle of the peace movement – the antimissiles demonstrations of the late seventies, early eighties – is being explained through the remarkable interaction of old and new social movements.